

PERSONA, IDENTITAT I ENTORN

Pere Segura i altres

Aquest article és el fruit d'una investigació portada a terme per un seminari de la Càtedra Ramon Llull Blanquerna coordinat pel professor Dr. Pere Segura. Al llarg del text, s'analitzen tres categories fonamentals (persona, identitat i entorn) i la seva mútua implicació. Es tracta d'una aportació interdisciplinària al voltant de la idea d'identitat en un món que tendeix a globalitzar-se.

229

A manera de pròleg

Dr. Pere Segura

La identitat humana, la que pren cos en cada un de nosaltres, és fruit de posseir una consciència i una llibertat. És per això que esdevé un procés. No és reductible a una definició, a un concepte, a una descripció. No és quelcom estructural, estàtic, fix. No és descriptible sobre la base d'un carnet, d'una marca, d'un "logo". No es pot tancar en unes sigles. Només a través del món simbòlic en podem rebre suggeriments. La identitat pot trobar representació simbòlica en una icona, en el dibuix del propi mandala (sempre en necessitem més d'un), confegit particularment en el silenci de la solitud serena, en la nostra pustinia o ermita. Manifestem la identitat pròpia a través del viure. I sempre es tractarà d'un procés que es veurà interromput, inacabat, per transformar-se en una altra identitat dipositada en la memòria de l'entorn humà que hagi estat proper a la nostra existència; pertanyent amb un color especial al record, -què és més que memòria-, a la repassada pel cor d'aquells amb qui hem assajat el difícil art d'estimar.

Es tracta d'un procés en el qual intervenim. Ningú ens la dóna feta, la nostra identitat. No és possible la clonació. No ens fan, ens fem. Condicionats, ben cert, però en som actors. Condicionats per la biologia, per la cura o incúria del nostre desenvolupament. La nostra identitat es fa entre causalitats, casualitats i coincidències significatives. Dintre d'unes coordenades temporals i espacials. Fruit de l'alquímia cultural de l'ens col·lectiu humà que ens influeix. Però la fem, destinats a fer-nos càrrec de nosaltres mateixos, prenent el timó sense prepotència per conduir el procés, per acompanyar-lo amb fermesa i paciència, entre el gaudi i el sofriment, amb voluntat de sentit.

I oberts al qüestionament. En una època primerenca de la vida, sovint ens volem diferenciar tot qüestionant l'extern en un afany de diferenciació, afany al qual acostumen a acompanyar respostes tancades. Recent estrenada la capacitat de raonar, el parany és l'intel·lectualisme. En època de maduresa més aviat ens fem escoltadors del sentit de l'existència, de la remor de la vida que ens planteja qüestions i ens demana respostes obertes. Ja no parlem només basant-nos en una raó adreçada només a l'intel·lecte, ens obrim a la ponderació pacient que s'adreça a la totalitat de l'experiència vital. Ens convé visitar el "pathos" de l'època grega, ell feia realment "experts".

En aquest procés copsem en el canvi el manteniment de l'ens. Aquell A=A de tota identitat. I tanmateix la diferència es fa epifania, manifestació, en afegir experiència i cisellada, esculpida des dels nostres graus de llibertat. Cada acte de llibertat, cada pinzellada de l'art de viure, defineix identitat des de la consciència de moure's entre la recerca de l'essencial i l'acceptació dels límits, guarint ferides i bevent aigües de la font de cura i salvació.

Deturada, bloquejada, esdevé de vegades presonera de nostàlgies depressives, o tremolosa davant el qüestionament d'autenticitat, o de veure's posseïda en deliri narcisista i el seu absolutisme en la necessitat d'ésser un mateix. El superlatiu "memetipsimum" pot arribar a embogir. L'etimologia és eloqüent: el reflexiu *me*, precedint el misteriós *met* (per alguns emparentat amb el *mit* alemany, o termes amb relació a l'*atma* oriental), i seguint un *ipse* en superlatiu *impsimum*: amb el més mateix de mi, matèxsim? La identitat no ha d'ésser inflació o nostàlgia. Precisa recerca confiada, mentre el possible pren cos, s'encarna, la potencialitat sent la crida d'anar sempre més enllà, sense més repòs que l'obertura al que ens transcendeix, l'observació callada de la música que ens hagi estat donada i el fer-la expressió en un concert obert a l'alteritat i a la riquesa de la convivència integrada i agermanada. Perquè la iden-

titat també és essencialment trobada, diàleg, bressol de vincles, batec de diferències benivolgudes, encaixades, i de participació i compartir en el misteri insondable i anagògic de l'estimació.

La identitat és, doncs, un procés, i un procés necessitat d'ànima. Podem entendre l'ànima com un arquetip dins nostre, nucli del fenomen vital, fenomen que passant per nosaltres continua el seu camí d'experiència humana inacabada. L'ànima sap del clarobscur del capvespre on les instàncies polars cerquen el seu diàleg. L'ànima recull l'equilibri entre l'anhel de plenitud i el compromís en l'exercici de la llibertat. L'ànima sap de fidelitats i de desplegament de recerca de sentit en els reptes de l'existència. L'ànima belluga la recerca dins nostre i consola l'acceptació de les limitacions, l'ànima ens allibera de projeccions i fa triomfar la generositat per damunt del desencís. L'ànima ens connecta amb la veu i la remor dels mitologemes del col·lectiu humà del fil d'Ariadna de la Història col·lectiva i anima els rituals, costums i festes que bressolen els vincles i germanor dels aprenents de l'estimació. Fins el germà cos ens demana que mantinguem el contacte amb l'ànima per tal de no veure's esclau de somatitzacions per part d'un ego ansiós i inquiet, tens, insatisfet, cregut d'ésser el darrer i únic protagonista de la pròpia història.

L'ànima és la receptora del missatge transcendent d'aquell aprendre a estimar, capaç de *creure* en la bondat de l'ésser humà, capaç d'*esperar* i generar confiança, capaç de *suportar* el "pathos" del decurs vital.

És per això que sovint convé reivindicar per a la psicologia, Psique i logos, l'etimologia del sentit de l'ànima, i per la psicopatologia, la recerca de sentit del patiment a través de l'ànima.

Si el jo no és el protagonista, si és al centre de la consciència per aprendre a caminar movent dos eixos fonamentals: ésser un mateix i ésser amb els altres. En l'ésser un mateix aprendrà a passar la nit fosca de l'ànima dels moments depressius, en l'ésser amb els altres mourà la naturalitat que inspira confiança davant els perills dels vectors que el condueixen a la paranoia protensa, desconfiada, punyent i victimista foragitadora. Amb l'ànima, el jo no és menjat per l'arquetip de l'heroi quan afronta els dracs de l'existència. L'acceptació de l'ombra transforma els fantasmes, d'agents d'angoixa i desesper en companys i ajudants sol·lícits a favor de la vida, alliberats de l'encanteri que els presentava com a éssers amenaçants. És curiós remarcar com els pobles fan juguesca o representació icònica familiar amb els dracs de tota mena. L'ànima assisteix a la transformació dels símbols, crea vida amb identitat pròpia, més enllà de l'enantiodromia, de la cursa vers l'oposat, de

l'anada d'un extrem a l'altre, en un moviment polar pendular sovint titànic, entabanat de buidors mancadés de sentit.

De vegades el jo es descentra vers l'exterior en el personatge, en el rol, en el biaix de la persona, i la seva ressonància comunicativa en la interrelació adaptadora amb l'entorn i amb els altres. La identitat no pot ésser reduïda a la representació de l'individu en interacció.

En el camí de fer-se càrrec d'un mateix en la realització de la pròpia identitat, el Jo té cura d'atendre aquella trilogia representada pels antics en el soma, psique i pneuma, cos, ment/ànima i esperit. O la trilogia representada d'una banda per la fisis grega, per la consciència i la sensibilitat, i per la creativitat cultural, que s'estén en les diverses formes de vida, en les diverses cosmovisions, en la diversitat de mites, creences i costums, en les diverses formes d'exercir la llibertat des del coratge de la recerca de sentit. Un exemple paradigmàtic d'aquesta diferenciació triple la trobem tal vegada en les polaritats *mascle/femella*, amb tota la seva riquesa biològica, *home/dona*, amb la seva diferenciació psíquica i antropològica, *masculí/femení*, amb el seu desplegament arquetipal, imaginal, simbòlic.

232

El procés de realització de la pròpia identitat al cap i a la fi és més un tema de contingut que no pas de formes, és un tema de substància més que de funcionament, és un tema que retroba entelèquies, finalitats inscrites internament, més que mecanismes regits per la causalitat eficient en mans d'un jo que fos imbuït d'una pretesa objectivitat positiva i experimentalista. I és un procés que no només albira l'horitzó, sinó que es fa present al present i es fa responsable de no perdre el fil d'Ariadna de la Història.

I tot això de diversa manera te una realització en individus i grups humans.

Per això en aquest article ens fem ressò de les reflexions dutes a terme al sí d'un grup d'estudi sobre persona, identitat i entorn, que ha dedicat també una atenció especial a l'entorn, en tant que suggereix destí i forneix matriu conformadora. I en tant que entorn concret hem reflexionat sobre el nostre poble, el català, la seva necessitat d'expressió, la seva obertura a l'alteritat, el seu entorn més ampli europeu, les coordenades tradicionals de la seva identitat.

Les reflexions sobre cada un d'aquests apartats, evidentment no exhaustius pel que fa a la temàtica, han estat resumides per diferents membres del grup, i les transcrivim en la seva diversitat formal i d'estil, per tal que el lector en faci la síntesi, aquella síntesi grupal que sempre és quelcom diferent a la suma de l'expressió

individual, la síntesi que pot resultar de la integració, diàleg, contrastos i harmonies de les diverses veus corals o del concert-conjunció de diversos instruments-intèrprets.

La necessitat d'expressió d'un poble

Dr. Miquel Fabré

Hi ha vehicles de comunicació xifrats, amb codis en escriure coneguts i unívocs. La comunicació humana, és concisa i explícita per a una acotada comunitat. De l'home amb el seu medi, de l'home amb la natura on s'ha forjat, de l'home envers ell mateix, fill d'una precisa formulació cultural; i, d'ell mateix a l'altre, és una comunicació delimitada i direccional, tant en la gestualitat, com en els llenguatges verbals, l'entonació, la prosòdia, la proxèmia; lligades amb corda curta a *una* llengua, que fargarà una pensa. Una comunicació delimitada àdhuc en la participació endocrina, les comunicacions feromòniques, gairebé mai conscients, mes, sempre esbatanades en el si d'un grup humà. Aquestes expressions paralingüístiques poden constituir-se en un discurs per si mateixes. Tot aquest codi, ric i espès, és clos i lineal en una cultura, tanmateix en tota cultura hi ha qui cerca, i troba, viaranys misteriosos, que li seran propis en cor de la seva cultura: l'art.

 233

La constatació universal d'aquest adveniment, de l'obligació de raure en el palpeig de recerca i seguiment de camins de comunicació, d'expressió diferents i no xifrats, sovint discordants i escadussers, sempre nous, sempre críptics, per sempre propis d'una comunitat cultural, mai de l'individu; amb nombrosos significats i tantes lectures; ens fa pensar, sentim un entrelaçament de realitats, de presències albirades per certes personalitats que ens fan a mans unes inquietuds en perfilats objectes d'art, convençuts que la nostra sensibilitat, propera a la seva, ressonarà, i, ens abocarà a tastar aquesta diferent realitat, només transmissible des d'una font numinosa, tot i els molts esforços per aprehendre-la, aquesta font psíquica, ens haurem de moure, per força en un terreny principalment teòric. Ens hi aproparem des de la teoria, i això ens porta a considerar aquesta paraula, teoria.

El mot *teoria*, amb els segles i el pas de diverses congregacions humanes, ha vist desvirtuat el seu sentit primer, i, ha perdut força. En un origen, grec, tenia significats i connotacions rituals, també paganes, al·ludia, suggeria una lucidesa d'abstracció, un acte de contemplació pacient centrada en el seu objecte. En la cultura hel·lènica es relacionava amb l'acte testimonial substancialitzat pels representants delegats en solemne legació a oir els oracles, o en ambaixada per a observar els ritus dels sagrats Jocs Àtics. Un

teòric era aquell qui es manifestava disciplinat en l'observança. Terme aquest, *observança*, prenys de doble significació, de percepció intel·lectual i sensitiva, de conducta religiosa, ritual. D'acatament, i, alhora, de rebel·lió individual, místic, cerimoniós en una ordenança. L'obtenció d'una vera teoria per a l'observació, filla d'observar l'entorn des del llambrec i l'orgull d'una saviesa, d'una civilització de la cultura d'un poble: la contemplació. Sant Jeroni, Sant Onofre, pintats per Ribera, (1565-1628), i les seves contemplacions de la mort a través de la calavera. Spagnoletto recull les darrerries d'aquesta concepció, que, les teories dels moviments celests, donaran el significat desvirtuat que tenim nosaltres d'aquest concepte.

La teoria es veu prenyada de veritat quan contempla el seu objecte. És, serà, en la contemplació de l'art, de l'adveniment artístic, i, de la seva gestació en algunes percepcions particulars de la vida en el si d'una nació, de l'expressió nacional, en una civilització en un poble, que podrem apropar-nos a la teoria.

La música, l'art plàstic, la literatura serien la teoria màxima de l'acceptació de la incommensurabilitat semàntica en la il·lació amb els mitjans formals d'expressió, i, comunicació d'un grup humà. El llenguatge és orgànic, en un sentit més enllà del metafòric. L'enumeració i l'ordenació analítica i racional de les unitats que componen una frase, de la naturalesa que sigui, mai no produeixen una correspondència en la suma de sentits. Per tal d'introduir-nos en el sentit, parafrasegem, renovem i barallem la indeterminada seqüència de signes. Sempre hi ha un excés de significat més enllà del significant. Aquest valor d'escreix és palès en la poètica. Pseudo-Dionisi, l'Areopagita que sembla que va escriure aproximadament entre els anys 480 i 525 pretén que, com més gran és la dignitat dels àngels en la jerarquia celestial, de menys paraules disposen; així, el més alt de tots els àngels en la jerarquia no pronuncia, sinó una sola síl·laba. Lluny d'aquesta *monotonia*, els éssers polifònics hem descobert, i ens servim de l'art, i el servim, en la paraula d'un poble i en totes les seves manifestacions de la seva nació. En la seva expressió bastim un diccionari de més de setanta-cinc mil mots de mitjana per a cada una de les llengües de les nacions de la Península.

És present, calladament o conscient, en totes les manifestacions humanes, el desig de perpetuar-se, de seguir viu, pletòric; per a moltes generacions, i el primogènit rebrà el nom del pare. L'home s'adhereix a les forces naturals i aconsegueix d'identificar-s'hi. La vida, l'*Eros* abassegador que duu el somni de la humanitat a les inacabables renovacions, a la galerna de la palpitant producció,

continua i recupera moviments vivificadors immanents de la naturalesa. La vida sempre en constant eclosió i en contraposició, combatent, oposant-se a la mort. *Eros versus thánatos*.

Aquesta assumida consciència d'esclat de vida té un doble vessant prou interessant d'*observar*. D'una part, d'entrada, la pròpia vida, en consciència, ens notifica l'existència de l'altre, per la mateixa eclosió, i per la constatació. Hi és l'altre, i si no, se'n sol·licita la seva creació, ja que "no és bo que l'home estigui sol". Aquest altre, en primera instància sóc jo mateix, que he pres consciència de la meua vida (tot i que no emana sinó d'altri). He pres consciència de mi mateix. Inicío el soliloqui, autista. Ens dirigim a nosaltres mateixos, però ho fem des de la presència, arreu, de la vida i en el ja tan esmentat si d'una cultura, d'un poble, d'una nació. Això vol dir de la presència de l'altre. De l'altre que no sóc jo; però que en primera instància m'és veí, és encarnat en el *meu* poble. Existeix el llenguatge, existeix l'art perquè existeix l'altre, i la consciència de l'altre, també en desclosa vital en la comunitat. El significat, les formes d'art, música, literatura, són funcionals en l'interior de l'existència de la nostra trobada amb l'altre. El segon vessant, ja esmentat, és ineludible, aquesta constant eclosió de vida en contraposició a la conclusió, a l'oclusió, a la mort. La consciència de la vida infereix la consciència de la mort. De la fi d'una expressió vital en fer el *mutis*. Ens cal expressar-nos des d'on som, per poder seguir sent i donar-nos.

El paradís és, segons ens diu Erich Fromm, un estat d'unitat original amb la natura. El coneixement pot haver estat la causa de la caiguda en l'existència de l'home, afirma Marcuse: La causa del crim i la culpa. La culpa del crim de l'orde primitiu en occir el pare. Freud. La consciència ens posa davant les nostres ferides primigènies i del qüestionament del sofriment. Jung en "Resposta a Job". Tanmateix, la redempció sols arribarà pel coneixement. El coneixement que hom pugui assolir de si mateix, ni que sigui per la imatge que els seus li ofereixen. I ens cal redimir el coneixement del seu reduccionisme a definicions i argumentar. Conèixer és obrir-se a la recerca de sentit i ponderació. "Sensum", seny i sensibilitat.

La imatge evocada per un poeta, per l'expressió d'un artífex lluny del calabós de l'espai-temps que pot fer ressonar, que pot entrar en vibració per afinitat, desperta un retruny, una ressonància afectiva: No conec, mes sí que reconec, i des d'un parentiu profund. Es commou el somni. El combat del somni. (Jané).

Una constant en el pensament humà, recerca en ciència i art, podria consistir a provar d'establir una relació coherent entre el somni i la vigília. Pot semblar que són dues experiències

paral·leles que es barregen l'una amb l'altra sense arribar mai a concordar.

El progrés del coneixement humà consisteix, essencialment, en una diferenciació cada volta més nítida i punyent entre el què és i el què no és, i, entre el jo i el no-jo. És a dir, entre el subjecte i l'objecte. Entre consciència i cosmos. Entre l'ordre i el caos.

La imaginació és la capacitat d'arrabassar i fer patent sense por allò que no pot imaginar-se ni dir-se, allò que no és, però que serà, allò que rau en el somni i esdevé vigília, i aquella vigília que s'immergeix en el somni. El poeta té la facultat de fer-nos present el que no existia.

La gran obra d'art no té importància en ella mateixa, ans en la prova que exigeix oferint la possibilitat d'enfrontar-nos als nostres fantasmes, i acostar-nos a la nostra realitat nua. L'enigma de l'artista, el misteri i la veneració que l'envolten, la màgia que d'ell emana pot ser motiu que li atorguem un lloc especial, i alhora ambigu, al creador d'una obra d'art, i també a la seva obra. Aquest lloc especial i ambigu és inquietant, socialment enigmàtic i pertany a la totalitat de la comunitat, qui, si s'escau, l'ofrenarà.

Amb tot, la paraula és rica perquè conté l'experiència i la imaginació de tota la gent a qui la paraula és comuna. De fet, en la paraula comuna, hi té cabuda tot, àdhuc la idea de quelcom més enllà de la paraula. La paraula ha d'ésser silenciosa, ha de tenir una sonoritat virtual i imaginària per poder aspirar a ser perfecte. Amb aquest tremend artifici, hom es veu abocat a la creació de la poesia.

"Tots els autèntics alquimistes saben que el símbol alquímic és un miratge. Com és un miratge, el teatre."

A. Artaud. (1970)

Cal fer esment que l'art ens ve a recordar amb insistència la faceta no material del nostre ésser, per bé que el seu suport sigui transmissió neuronal i tubuladura quàntica, en la galerna temps-espai, ens apropa vers aquell paratge de simbolismes propis de l'autor i des d'ell ressona i concerta amb el símbol personal de l'espectador i forma una unitat aliena a l'espai-temps d'autor-espectador. De subjectivitats de "jos" recalats per un simbolisme comú en el nexa de l'art.

La decadència filosòfica i religiosa, anunciada ja per Nietzsche en l'estudi del superhome, fan opac el món de l'experiència interna. Si la vida no és transparent i si els objectes i les accions només són objectes i accions, els colors són colors i els sons, ones de pressió, l'art esdevé només una tècnica per a regalar els nostres sentits i no és patrimoni de cap concepció del món, en dir que ho

és de totes. Hem mort la cultura en occir el poble que l'estintola, amb ella matem l'home i l'esperit, restarà la tècnica. Tècnica allunyada de tota estètica i, per a Wittgestein, aliena a tota ètica. Ètica és estètica, segons Wittgestein, per bé que en l'última proposició del *Tractatus* afirmi que no en podem parlar.

L'activitat científica que pretén l'objectivació del món contraposa a la subjectivació del jo que correspondria a l'activitat estètica, a l'art, presenta, lògicament, més similituds interessants que cal destacar: l'activitat científica exigeix no tan sols un domini del mètode rigorós, sinó, a més, un instint especial per copsar l'essència i una penetrant anticipació a la veritat que es tracta de demostrar. Curiosament, l'activitat artística exigeix no tan sols un domini tècnic rigorós, sinó, a més un instint especial de plasmar l'essència i una penetrant consolidació de la veritat íntima que es vol mostrar, pouada en una nació.

Aquesta similitud, en presència, per ventura, del mateix instint que s'ha expressat en l'objectivació del jo, ens duu a rebutjar l'expressió sostinguda on hom manifesta que l'obra d'art expressa, i transmet emocions, més encara si considerem que l'emoció no és en essència, sinó la tensió que acompanya pràcticament tots els processos psíquics. Per tant, l'emoció no és el contingut de l'obra d'art, ans n'és un efecte secundari, a voltes rebutjable, d'aquest desconegut contingut comú a totes les activitats mentals o psíquiques, l'art és tan emotiu com qualsevol acte humà interessant.

L'art és tan emotiu com qualsevol acte humà interessant. Cert, però ens aproxima i ens situa enfront del caos del cosmos, des d'una visió d'aquest cosmos particular i compartida, enfront de la praxi de la màgia, enfront del coneixement racional i, a més, esdevé en processos mentals propis i comuns a l'aprehensió del jo *versus* el no-jo.

Copsada i assumida la inabastabilitat de tota l'angoixa que hom pot experimentar en arrogar l'inexorable camí en vers el no-jo, l'art, en la seva concepció, execució, contemplació, i assimilació. En la seva sublimació, consola, àdhuc apaivaga, el sisífic treball de transportar (sobre l'articulació atlantooccipitoïdea, com qualsevol Tità,) tota l'angoixa d'haver esdevingut conscients de la nostra existència emmarcada i delimitada i de la seva fi.

L'obra d'art neix com a mitjà d'expressió d'un mateix, fill d'un poble, substanciat en una saviesa, sense que els altres intervinguin activament en el procés, tan sols conformant l'inexcusable contorn. No és pas cert que l'artista hagi de comunicar res, només ha d'extreure, per tal de fer-ho palès, el més espès de la seva angoixa, és en aquest sentit, l'obra d'art, excrementici, el què l'ho-

me allunya, rebutja de si. Ha de manifestar, però, proximitat. Aquesta proximitat és el que ens ha de deixar l'herència d'un sentit de cohesió d'un poble.

La condemnció de l'home és fer l'obra en un record del treball de Sísif. L'obra mai no és conclosa, sempre pendent d'expressió, i eternament veurem Sísif al peu de la mateixa muntanya, llest per reiniciar l'ascensió feixuga de la pedra, mes, com suggereix Camus, assumit el treball, hem de veure Sísif al peu de la muntanya, feliç. Feliç. Se'ns fa present Nietzsche, i la idea de l'etern retorn, però amb la il·lusió d'una estranya esperança, tan hermètica com inintel·ligible és el retorn infinit. Certament, hom ha estat enganyat en referència a l'accés a la felicitat, però això no vol dir que aquest accés sigui vedat, només és misteriós, possiblement anagògic, i, ens ha de quedar clar, ha d'ésser un accés comú a la gent que ens és pròpia. La felicitat mai és d'un individu, ans és del poble que forneix dels estris d'expressió individual, i del comú de totes les seves enunciacions, emana un vulnerable sentit d'unitat, amb un mateix, amb l'altre, amb la terra, on, en lluita amb la mort, ens hem de perpetuar.

Identitat i alteritat, quin és el problema?

Dr. Eduard Vinyamata

La tolerància es la condició mínima per a la convivència, però no assegura unes relacions fructíferes. L'horitzó es defineix en l'intent renovat constantment d'aprendre a desenvolupar la pròpia identitat i de gaudir de l'alteritat, de la diferència, no únicament a suportar-la. Tot plegat, des del convenciment comprovable que identitats ben definides i lliures capacitades alhora per a la cooperació, són les que aportaran els resultats mes positius i constructius, la resta només seria mediocritat.

La identitat entesa com a cúmul d'influències rebudes de tota mena, genètiques, socials, culturals, d'experiències viscudes que conformen valors, principis, actituds i comportaments i que tenen com objecte assegurar la satisfacció de tota mena de necessitats; no tan sols de les necessitats materials, també de la necessitat d'afecte, de transcendència, de llibertat o de seguretat. L'alteritat, com a terreny de trobada, cooperació o competència de les diverses, múltiples i superposades identitats, no pas d'una sola i única expressió, sinó de tantes com matisos intervenen en la seva configuració.

Les identitats són el resultat del simple fet d'existir, a més de les capacitats que posseïm per decidir, intervenir i assumir, que potser no són tantes com, en principi i sota els efectes de l'eufòria,

ens imaginem, però que hi són. Cada persona posseeix infinitat de característiques identificadores (el seu gènere, edat, condició social, característica emocional i intel·lectual, les llengües que parla, el país on viu, etc.) i, al mateix temps, les modifica i evolucionen constantment.

La existència d'altres identitats susciten estímuls que poden derivar, en alguns casos, en tensions i conflictes que, si no es dóna la capacitat del control propi o aliè, poden generar perjudicis a través d'enfrontaments explícits o no. O, contràriament, si se saben canalitzar, ens oferiran oportunitats de gaudiment, creixement i beneficis socials.

Tant a nivell col·lectiu com individual, les identitats culturals o polítiques generen percepcions d'amenaça en les altres identitats individuals i grupals. Espanya, per exemple, percep les identitats diferencials com són els casos de Catalunya i el País Basc, com una amenaça a la integritat de la seva identitat. Els nacionalistes i independentistes, catalans o bascos, perceben els espanyols com una amenaça a la seva identitat i llibertat. Les minories ètniques, com els gitanos o els immigrants recents, senten temença vers la majoria, i a l'inrevés. Difícilment trobarem qui gaudeix, justament, de la diversitat i de la llibertat que aquesta porta implícitament i que està capacitada per acceptar totes les aspiracions. Per a la majoria, la seva identitat només s'explica per oposició, rebuig o desconfiança per a l'alteritat, rarament es concep com a complementària, com un element positiu; així, doncs, uns creuen en la vigència de la unitat d'Espanya, i d'altres, justament, el contrari; pocs són els que s'adonen que el problema no és pas aquest i que les dues pretensions són perfectament compatibles.

En l'àmbit familiar o de les parelles, en situacions de crisi, es veu l'altre com el subjecte que amenaça la identitat pròpia, la seva necessària llibertat per crear-la, mantenir-la o desenvolupar-la i, en algunes ocasions, tant un com l'altre procuren fer-ho com un sistema de defensa i de prevenció.

Veiem un exemple. Una estudiant universitària se sentia atreta pels homes aparentment febles o passius; la raó d'aquesta atracció no era altra que poder dirigir o dominar la relació que li aportava seguretat i li garantia continuïtat. Aquesta actitud que formava ja part de la seva identitat i que reivindicava, tenia un origen precís: l'experiència d'uns pares divorciats i malavinguts després del divorci, i de bona part dels amics dels pares en situació similar, li produïen una inseguretat que li impedia mantenir relacions normals i equilibrades amb les persones de l'altre sexe.

L'extrema competitivitat en què es desenvolupen les rela-

cions d'identitat fonamentades en les idees justifiquen actituds i decisions que no tenen res a veure amb la diversitat ni amb les ideologies. Per motius suposadament ideològics es prenen decisions d'apartar els que es consideren competidors, s'impedeix l'accés i es discrimina si cal; els càrrecs no són, en ocasions, elegits en funció de les seves capacitats professionals sinó mes aviat d'aquella altra capacitat de submissió, dependència o afinitat patològica que pretén reduir, sense gaire èxit, la por del que ha de conviure o treballar amb la diversitat.

Els grups socials que s'identifiquen a través de característiques comunes, com per exemple la pertinença a un país, un partit o ideologia, una congregació religiosa, una associació o un gremi, els conflictes entre aquests estan, normalment, dotats de nivells de crueltat i odi superiors que quan no existeixen aquestes coincidències d'identitat. La raó del conflicte d'alteritat no es troba, doncs, en la identitat, sinó en altres consideracions que poc hi tenen a veure.

Entre els grups que competeixen, els més incapacitats per a la cooperació i l'acceptació de la llibertat i la personalitat de l'altre procuren impedir, reduir i, fins i tot, destruir l'altre i per qualsevol mitjà al seu abast. Contràriament al que, al meu entendre, convé fer, que és potenciar, facilitar i estimular la llibertat i les característiques identificadores de l'altre, en especial d'aquells que no coincideix amb les pròpies idees. Però això demana esforç. Tant de bo que ho puguem fer.

L'entorn europeu i una manera d'ésser

Dra. Mª Dolors Olivé

Al final del segle XX ens trobem en una forta acceleració de canvis polítics, socials i econòmics. Les diverses xarxes de comunicació han empetitit el nostre món, la qual cosa comporta que les relacions interculturals siguin cada vegada més fortes. Aquestes relacions poden ser font de conflictes o generadores d'enriquiment personal i col·lectiu i de gaudi.

A Europa, es va forjant la unificació al mateix temps que es descomponen alguns estats. Hom pot veure dues dinàmiques: per un costat, la integració i, per l'altre, la fragmentació com a fruit de tensions de grups ètnics, lingüístics i culturals. Cal replantejar una unitat on tots els pobles tinguin un espai on poder assegurar la seva identitat i unes estructures per a participar conjuntament amb els altres països en la seva construcció.

Des de la nostra realitat, el nostre entorn europeu, no podem restar al marge de fets que incideixen directament o indi-

rectament en el nostre país. Podríem anomenar-ne alguns: l'augment de població produïda per les immigracions internes europees i intercontinentals amb una reducció de la natalitat autòctona; l'economia centrada en la Unió Europea i amb una visió més global; els tractats econòmics i polítics sobre l'ordenació territorial i el manteniment d'una gestió per a aconseguir un equilibri de desenvolupament sostenible; la incidència de les noves tecnologies i de les xarxes digitals que sobrepassen els límits territorials.

Reconsiderem l'*entorn*, en general, com l'espai on s'interrelacionen elements físics i biològics, i on es desenvolupa l'activitat humana. És un espai valuós que cal conservar, millorar i potenciar per a poder mantenir una qualitat de vida, i deixar-lo com a patrimoni a les generacions futures. Aquest espai ha anat evolucionant al llarg del temps, per això cal tenir present el dinamisme de tots els seus components.

Podríem fer una reflexió sobre el que representa i el que ha significat al llarg del temps en la nostra realitat com a poble. Nosaltres l'hem percebut i l'hem transformat, alhora que, sense caure en un determinisme, ens ha afaïçonat una *manera de fer i de ser*.

En aquest moment de fortes transformacions hem de conèixer el passat per a configurar el futur, hem d'estar oberts als canvis, però sense perdre la nostra identitat: *siguem el que som*. J. BECAT, Universitat de Perpinyà, dóna la seva visió des de l'altre costat dels Pirineus:

*L'acceptació del canvi requereix relativitzar moltes coses per conservar el més important.*¹

Considera que la pròpia identitat del país o grup és important per a la vida social i col·lectiva i que per a la convivència cal l'acceptació de la diferència dels altres. Per tant, la nostra identitat ha d'estar subjecta a evolució i desenvolupament tot mantenint el nostre ésser en comunicació vers els altres. Mantenir aquesta idea i dur-la a la pràctica serà una de les millors aportacions que podem fer per a la convivència i enriquiment de cara als altres pobles. Robert SCHUMAN, un dels forjadors de la unió europea, diu que *Europa no és la negació de la pàtria*. Si parlem d'evolució cal que ens resituem dins d'Europa i fem una reflexió sobre les nostres identitats: com ens sentim en aquest moment històric, quina és la nostra identitat i com participem en la construcció del nostre entorn europeu. Diu René LEJEUNE:

---

¹ Becat, Joan (1996): "Repensar Europa". *Balma*. Monogràfic "L'Europa del segle XXI". Graó. Barcelona. Abril 1996, núm. 4, pàg. 15.

...tots no solament poden, sinó que han de preservar a tot preu, cultivar amorosament les seves identitats natives, tot enriquint-se de la seva identitat nacional i europea.²

Seria molt eficaç per a la convivència i desenvolupament col·lectiu que no solament ens coneguéssim nosaltres, sinó que ens reconeguessin els altres, la qual cosa faria extensible als altres pobles, perquè en la mesura que els percebem podrem valorar la riquesa de la seva cultura i la manera de ser.

També, per a qui no ha fet ja el pas pel que fa a Catalunya i als Països Catalans, tant en el marc de la Unió Europea, de la Mediterrània o del conjunt d'Europa, convé posar en dubte els valors nacionals/estatals i creure en les civilitzacions, en les identitats, tenir en compte que hi ha molts punts de semblança i de confluència, i diferents graus de consciència col·lectiva o d'alienació, segons els casos.³

Podríem considerar dos arquetips, segons Pere Segura, que ens ajuden a buscar la nostra identitat en aquest entorn europeu: **matern**, **matriu**, mare és la terra que ens dóna la vida, ens acull i ens manté i **patern**, patrimoni, pàtria com a destí, com a realització de la nostra identitat humana col·lectiva.

Considerem-los breument:

- Per **matern**, la terra que ens dóna la vida i on nosaltres ens desenvolupem. Aquesta terra és *el país* i la seva situació que no és aliena a la nostra realitat. Els elements físics que han configurat el nostre poble, *terra* i *mar*, han donat lloc a una manera de fer i de ser, d'expressar-se, de provocar manufactures, d'organitzar-se i de relacionar-se amb altres pobles. Catalunya és un encreuament de camins, *una terra de pas* entre el nord i el sud (entre Europa i Àfrica). *La mar*, un altre lligam entre els pobles de la seva riba, a l'oest de la Mediterrània, lloc de trobada de les rutes que uneixen l'occident amb l'orient, inici i final d'intercanvis comercials i culturals. L'encontre de cultures ha comportat les creences, la retrobada a l'occident de la Mediterrània de les tres religions monoteistes sorgides a la seva riba oriental: el cristianisme, el judaisme i l'islamisme.
- **Patern**, és el patrimoni rebut al llarg del temps pels diversos pobles que ens han precedit i han configurat la seva pròpia cultura amb l'aportació dels intercanvis generats. Tro-

² Lejeune, René (1990): *Une âme pour l'Europe*. Ed. Saint Paul, Paris, pàg. 181.

³ Becat, Joan, *opus cit.* pàg. 10-11.

bem semblances i confluències en la nostra civilització europea que les podem contrastar amb les característiques donades per René LEJEUNE:

*Europa ha nascut a la riba oriental de la Mediterrània i aporta un valuós tresor: el tresor de les quatre "as": l'arada, l'alfabet, l'argent i l'ànima.*⁴

Catalunya ha estat l'indret d'arribada marítima dels corrents de l'orient i gresol de cultures. Com a país europeu, ha heretat el que LEJEUNE en diu *la dot de la princesa Europa*. D'aquest tresor o dot en podem esmentar alguns elements:

L'arada, *per a multiplicar els aliments*. Els romans ens han ensenyat a utilitzar-la i a organitzar la terra amb una unitat agrària de producció, *la vil·la* que ens arriba fins avui dia amb *el mas*. El treball en el conreu de la terra, la pagesia, ha fet possible, juntament amb el comerç, la revolució industrial catalana. El català és actiu i modest, dos trets del nostre poble forjats entre la muntanya i la mar, i enmig del pla.

L'alfabet, *multiplicador en el temps i en l'espai de la memòria vivent dels homes i dels pobles*. La llengua és l'herència valuosa que ens identifica. Segons Til D. STEGMANN,⁵ els catalans sempre parlen de la seva llengua i busquen millorar la seva correcció.

L'argent, *formidable estimulant per als intercanvis*. La moneda porta al comerç que és un dels nostres distintius, la seva situació geogràfica ha fet que sigui un poble comerciant, hereu de pobles antics, fenicis, grecs i romans.

L'ànima, *la noció d'ànima mitjançant la qual l'home comprendrà més fàcilment que està creat a imatge de Déu.*⁶

Lejeune destaca quatre ordres constitutius de l'ànima europea: *l'ordre intel·lectual, l'ordre estructural, l'ordre tecnològic i l'ordre espiritual.*⁷

L'ordre intel·lectual primer. *Atenes és on neix la dialèctica occidental,... la recerca del sentit de la vida o en la seva negociació... vint-i-cinc segles des de Sòcrates a Einstein... És el naixement del pensament autònom que no acabarà mai de desmuntar els ressorts secrets del destí humà.*

El bressol de l'ordre estructural... *La Roma antiga estructura la*

⁴ Lejeune, René, *opus cit.* pàg. 172.

⁵ STEGMANN, Til D. (1993): *Catalunya vista per un alemany*. Edicions La Campana, Barcelona.

⁶ Lejeune, René, *opus cit.* pàg. 172.

⁷ *Id.* pàg. 173

societat pel dret i les institucions. I l'espai, per fantàstiques xarxes de comunicacions.

Catalunya conserva aquesta estructura heretada. Només cal seguir el traçat de les carreteres i autopistes actuals amb les vies romanes. L'organització de l'espai i la formació de les ciutats, l'establiment dels comtes (comes) i dels veguers. El dret romà ha estat la base del dret català.

L'ordre tecnològic. *És sobre la terra europea que l'ordre tecnològic s'obre amb la major força i rigor fins al lliandar del segle XX. L'aportació de totes les altres civilitzacions juntes no igualen la d'Europa.*⁸

Tenim exemples de la nostra aportació a la ciència i també de l'aplicació de la tecnologia: hem celebrat els 150 anys de la introducció del ferrocarril a la Península (Barcelona-Mataró) l'aplicació de la màquina de vapor, base de la industrialització del nostre país.

L'ordre espiritual *és el que dóna cohesió i assentament en aquest edifici.*

Do suprem, element diví que dóna un sentit a la vida i la veritable dimensió a l'home.

*L'ordre espiritual que caracteritza Europa ha vingut, igualment, d'aquesta terra misteriosa del Llevant... Pau impulsat misteriosament vers Europa, Pere escollint Roma per fer la seva seu...*⁹

Tarragona capital de la província romana Citerior on Pau va voler predicar el missatge de Jesucrist. El Cristianisme ha arrelat profundament en el nostre poble tal com es constata en la seva gent i les seves accions a Catalunya i lluny d'ella. Tanmateix, avui dia, la realitat de molts sembla una altra.

La terra, la mar i el patrimoni heretat han forjat la nostra manera de ser. Europa ha inventat i practica el règim polític més digne de la condició humana: la democràcia parlamentària basada en el sufragi universal que reflecteix la igualtat entre els homes. Catalunya ha format un cos de lleis basat en la llibertat civil, ha lluitat per fer-les respectar davant de les pròpies autoritats si les transgredien. Valentí ALMIRALL diu:

*Lo nostre temperament era dels més aptes per a la democràcia basada en la llibertat.*¹⁰

Abans d'acabar, expressem el parer dels catalans sobre el nostre desig de futur manifestat l'any 1990, en l'enquesta europea:

⁸ *Id.* pàg. 174

⁹ Lejeune, René, *opus cit.* pàg. 174-176.

¹⁰ Almirall, Valentí (1979): *Lo catalanisme*. Edicions 62 i La Caixa. Barcelona, pàg. 58.

*A la majoria dels catalans –uns vuit de cada deu– li semblen bones una sèrie de **macroobjectius** de caràcter postmaterialista: que es pugui viure d'una manera senzilla i més natura; que el desenvolupament de l'individu sigui cada vegada més important, i que cada vegada menys ho siguin els diners i els béns materials. En altres paraules, Catalunya vol un món en què predominin el ser sobre l'aparença, el natural sobre l'artificial, l'individu sobre el seu embolcall material.¹¹*

Voldríem dir que, en el projecte comunitari, la majoria dels catalans es troba en la línia del pensament europeu i dels seus valors. Des de la nostra manera de ser *individual* podem dir que molts estem posant els fonaments de l'Europa del segle XXI, ja que segons René LEJEUNE:

La integració ha de ser igualment personal i estructural.

Europa no estarà mai unificada si no és per la integració personal dels europeus.¹²

Malgrat les diferències, compartim col·lectivament el patrimoni heretat durant tants segles? Som-hi?

BIBLIOGRÀFIA:

- ALMIRALL, Valentí (1979). *Lo catalanisme*. Barcelona: Ed. 62, 1a edició.
 BECAT, J. (1996). "Repensar Europa". *Balma*. Monogràfic "L'Europa del segle XXI". Barcelona: Graó, Abril 1996, núm. 4, pp.6-16.
 LEJEUNE, René (1990). *Une âme pour l'Europe*. Paris: Ed. Saint Paul.
 ORIZO, Francisco Andrés; SÁNCHEZ Alejandro (1991). *El sistema de valors dels catalans. Catalunya dins l'enquesta europea de valors dels anys 90*. Institut Català d'Estudis Mediterranis. Generalitat de Catalunya.
 STEGMANN, Til D. (1993). *Catalunya vist per un alemany*. Barcelona: Edicions La Campana.

Algunes consideracions des de la pròpia identitat: com som i com ens veuen

Dra. Maria Arumí

La limitació d'aquest article no dóna per fer un estudi, sinó per a una simple pinzellada. Més endavant aquesta reflexió potser podrà ser ampliada. També cal ressaltar que m'aproximo i faig la reflexió des de l'obra *Les formes de la vida catalana i altres assaigs*¹³

¹¹ Orizo, Francisco Andrés; Sánchez, Alejandro (1991): *El sistema de valors dels catalans. Catalunya dins l'enquesta europea de valors dels anys 90*. Institut Català d'Estudis Mediterranis. Generalitat de Catalunya, p. 280.

¹² Lejeune, René, *opus cit.* pàg. 180.

¹³ Ferrer Mora (1980): *Les formes de la vida catalana i altres assaigs*. Edicions 62 i La caixa, Barcelona.

de FERRETER MORA, majoritàriament. Tanmateix, mentre estarem parlant de la manera de ser dels catalans tots ens hi sentirem implicats, perquè les meves experiències de vida catalana, el que jo he viscut i he sentit viure, seran el fonament de les reflexions que hom podrà esbrinar en el propi ésser més profund i veure-les reflectides a l'entorn de qualsevol esdeveniment.

La manera de ser d'un poble està tan arrelada a la tradició oral i escrita, que per fer-ne un traçat cal apropar-se a les fonts per llegir-ne el perfil de la seva personalitat, arribar al més íntim, fins al moll dels ossos, i a tots aquells aspectes que, contemplats de manera global, el defineixen i li donen personalitat pròpia. El català és un poble que ha begut en la deu de diferents fonts. La seva situació geogràfica n'ha fet cruïlla d'encontre entre diversos pobles, i això el fa, per una part, vulnerable i, per l'altra, fornit d'empremtes tan diverses com a creadores d'identitat. En efecte, diu FERRETER MORA que:

...en participar del món europeu, del mediterrani i de món hispànic, el català participa de la violència que en cada un es manifesta. Però quan de la figura col·lectiva passarem a la privada, el seu perfil se'ns modifica de manera ben sensible. Aleshores podem dir ja, sense probabilitats d'equivocar-nos, que ens les havem amb un home mesurat.¹⁴ Mesura, seny i ironia en són trets característics.

Això ha donat a l'home català una personalitat *sui generis*, peculiar i molt marcada. Els temps, però, canvien i els pobles queden cada vegada més diluïts en la pluralitat pel fenomen de les invasions i de les comunicacions i, sobretot, per la permanent influència hispànica, europea i mediterrània. Nogensmenys, això no li ha llevat personalitat, si bé la presència hispànica ha estat i és persistent en llengua i cultura. Tot i això es pot definir aquesta manera pròpia com ho va fer FERRETER MORA¹⁵ i molts d'altres historiadors com Valentí ALMIRALL¹⁶ de qui parlaré molt poc. En canvi, em centraré en l'obra esmentada i des de tres dels aspectes que atorga al català: la **mesura**, la **ironia** i, sobretot, el **seny**, capítol on queden reflectits la majoria dels aspectes més significatius de la identitat catalana.

El seny és, en certa manera, pròpia del poble català, mentre que la mesura és de caràcter individual. Ara bé, serà interessant reflexionar sobre aquests dos mots tan propis de la identitat cata-

¹⁴ Ferreter Mora, *opus cit.* pàg 71-72.

¹⁵ Id. pàg. 71-72

¹⁶ Almirall, Valentí (1971): *Lo catalanisme*. Edicions 62 i La Caixa, Barcelona.

lana i, ahora, esbrinar el perquè amb tanta freqüència s'atorga al "seny" la significació de "sentit comú".

Crec que, com a punt de partida, ens hi pot ajudar l'esquema conceptual que va seguint el raonament de l'esmentat autor. La síntesi ha estat laboriosa, però gratificant. Hom s'adona que, quan l'autor comenta cada capítol, el **SENY** hi apareix com a síntesi i segell. Una marca intransferible, pròpia. Parteix, doncs,¹⁷ del concepte de seny com **un saber amb prudència, amb enteniment, amb discreció i amb circumspècció. Prudència i enteniment** que suposen *experiència i consciència*; ahora, la *discreció* ha de ser cauta i reflexiva. D'altra banda, aquest saber que deriva, per una part, de l'experiència i, per altra, de la reflexió ens proporciona un coneixement intel·lectual i ahora sensible; una forma amb contingut, un esperit amb cos. Com diu Ferreter MORA:

*L'allunyament simultani de la mera experiència i de la simple raó i, ahora, la compenetració de la raó i de l'experiència que se'ns revela en el seny, ens resulten evidents en gairebé tots els judicis que formula la ment catalana, i molt particularment la ment catalana que no ha estat del que podríem anomenar el seu curs natural per una educació parcialment orientada, és a dir, orientada vers la sola raó o vers la sola sensibilitat i experiència.*¹⁸

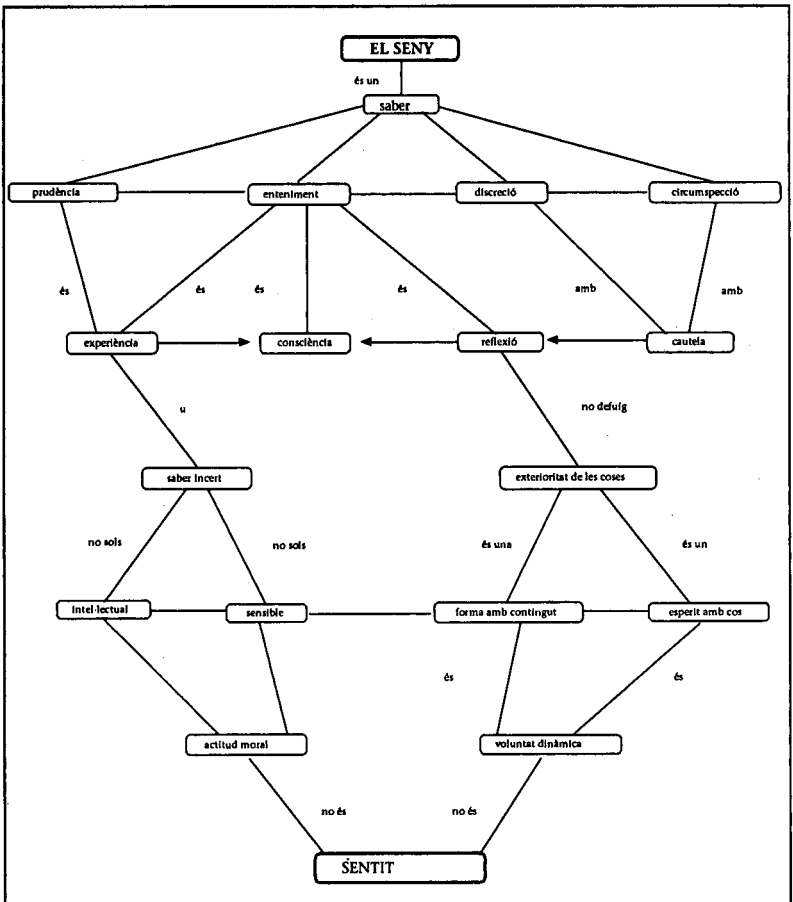
Aquest raonament ens porta a considerar el català com a home de seny, però d'un seny que és ahora **actitud moral i voluntat dinàmica, UN SENY QUE NO ÉS SENTIT COMÚ**.

El poble català, com a pensador, conserva la manera aristotèlica d'enfrontar-se a la realitat, és dir, ha assolit pel seu propi esforç i sense cap ensenyament sistemàtic una singular manera de comprendre el món, la vida i els homes. En principi, en observar l'esquema de dalt a baix, hi llegim la clau del raonament que fa Ferreter Mora en parlar del "seny": hi trobem el que justament no vol dir, i és allò que amb més freqüència s'ha confós amb el seny: el "sentit comú". El retret que tan sovint es fa a la vida catalana -el d'estar excessivament penetrada de sentit comú- pot ser cert en alguns casos, però és completament erroni, -diu FERRETER MORA-, confondre aquest sentit comú amb l'actitud assenyada. El sentit comú, en la seva accepció habitual, al·ludeix a la vulgarització i a l'eliminació de l'ideal, a la supressió de l'esperit. I això ja hem vist en l'esquema conceptual que no és així. El català entén sempre

¹⁷ Vegem l'esquema conceptual que ens ajudarà a escatir el sentit que Ferreter Mora dóna al "seny".

¹⁸ Ferreter Mora, *opus cit.* pàg. 61.

l'esperit com una realitat, en certa manera conviu amb les coses, com si fos corpori; però, malgrat ser un home assenyat, té les seves utopies, és sovint un home que sap somiar, que tendeix a l'ideal. Tanmateix, la seva força interior, la seva creativitat i àdhuc la seva utopia, parteixen de l'experiència. Aquest és l'ímpetu, la força viva que mou el poeta genuïnament català, quan sap atorgar valor de símbol a les petites coses viscudes; és a dir, que arrela en la més pregonera de les realitats per convertir-les en la plenitud de realització humana.

En un altre indret parla de **mesura** també com a tret propi de la manera de ser del català i molt relacionat amb l'anterior. En aquest sentit, l'actitud catalana és radicalment oposada al quixotisme hispànic,

...que només veu molins de vent i ni tan sols per desfogament poètic no és capaç d'imaginar gegants...¹⁹ UNAMUNO ha proclamat innumerables vegades, la follia per maduresa d'esperit, actitud oposada a la mesura que penetra la vida del català de punta a punta, sense deixar esclatxa per on pugui insinuar-se l'actitud oposada fins i tot quan desmesura impera dins del seu cor.²⁰ I més avall: Si el quixotisme no és desmesurat a Catalunya, ha d'atribuir-se a la introducció constant en tota la seva existència de la categoria formal de la mesura, per la qual es fa possible que el mateix seny no sigui tampoc massa assenyat.

Un altre aspecte que cal tenir en compte és l'estima que el català té envers les petites i les grans realitats. Arrelat com està a la terra —aquí podríem fer una al·lusió a una pintura genuïnament catalana com és la de primera obra de Miró (La Masia)— sovint se li retreu la manca d'idealisme del que ja hem parlat. Diu Valentí ALMIRALL:

Lo caràcter català no és un caràcter harmonitzat com alguns pocs n'hi ha hagut en el món. És també desequilibrat com el castellà, si bé que peca pel costat oposat. En lo temperament d'aquest, predominen les facultats imaginatives que el fan idealista i apassionat per l'abstracció, en tant que en lo nostre les reflexives se sobrepassen a les imaginatives, i aquest desequilibri nos fa propensos a presentar-nos com a interessats i mesquins.²¹

Pel que es deriva d'aquestes paraules, V. ALMIRALL posa l'accent en un aspecte positivista que desmereix les reflexions sobre la mesura i el seny que ressalten en l'obra de Ferrerter Mora. Tanmateix, és certa la tendència a no considerar els mèrits que provenen de personalitats catalanes. Diu textualment:

Altra circumstància molt digna de notar-se en lo temperament del nostre poble és la repulsió a enlairar hòmens i son afany en arrelar institucions. Los fets més grandiosos de la nostra història i fins de la nostra llegenda són o pareixen ser producte de la col·lectivitat.²² (...) Si tals són les condicions del nostre caràcter, clar es presenta quin seria el nostre destí si els fets històrics no ens haguessin supeditat a una raça tan absorbent com la castellana.

Tots som conscients que això ha obligat tots aquells que per manca de recursos o per no ser reconeguts, a expatriar-se, ja que

¹⁹ Ferrerter Mora, *opus cit.* pàg. 54. Més avall cita Unamuno.

²⁰ *Id.* pàg. 71.

²¹ Almirall, Valentí, *opus cit.* pàg.

²² Almirall, Valentí, *opus cit.* pàg. 58.

aquí no els hagués estat possible realitzar els seus projectes. En això, hi té una part de raó. En el que no estic d'acord és quan afirma que en temps moderns això no hauria succeït. La realitat palesa cada dia aquests fets a casa nostra.

També cal esmentar la concordança de la personalitat catalana amb la **ironia** clàssica i universal. Aquí és on la mesura i el seny es fan evidents. Quan el català ironitza, assumeix una actitud que pot conduir a l'escepticisme i a la desesperació, però de manera que sempre aixeca el cap. Al llarg de la història de la literatura hispànica es reflecteixen dues actituds enfront de la ironia ben marcades: la ironia amarga i desesperada del conceptisme, representada per Quevedo, i la que empeny a la aventura amb la fe posada en l'ideal: la de l'entranyable Quixot que, malgrat les seves peripècies i trifulgues, és un veritable exemple de la ironia que acaba per fer-nos estimar la vida i els homes, i per seguir endavant amb optimisme per tal d'assolir projectes i salvar les situacions... Crec que d'aquesta actitud tenim prou exemples en el nostre fer i actuar de cada dia. Si ens hi fixem, la font és la mateixa; l'actitud de fons, però, és ben diferent. La ironia catalana no pot defugir la seva participació en ambdós tipus de reacció davant els fets; tanmateix, si bé s'assembla a la castellana, és més mesurada i equilibrada. En això també som diferents.

La cultura, com a espai de trobada

Dr. Francesc-Xavier Marín

M. Heidegger, en una conferència dictada el 1951 i titulada "*Construir-Habitar-Pensar*",²³ fa referència al fet, sovint oblidat, que rere el problema de l'habitatge n'hi ha un altre de més fonamental: la necessitat que té l'ésser humà de construir-se un habitatge a mida i, en darrer terme, el fet d'haver d'aprendre a habitar. I és que sembla que, mentre tots els altres éssers vius tenen de forma natural el seu medi ambient, a l'ésser humà li costa trobar el seu lloc en el món.

Nietzsche va ser un dels primers a posar en dubte l'existència d'un lloc propi per a l'ésser humà. A *Així parlà Zaratustra* escriu: "*Saps bé, Zaratustra, l'afany amb què cerco la meva casa; busco la meva llar, i la recerca em devora les entranyes. On és la meva llar?*". Per a l'autoralemany, la llibertat ens deixaria sotmesos a l'abandona-

---

²³ M.Heidegger. "*Bauen-Wohner-Denken*", a Chillida, Heidegger, Husserl. El concepto de espacio en la filosofía y en la plástica del siglo XX. Universidad del País Vasco. Bilbao. 1992. P.159.

ment més radical, totalment desproveïts de llar, sense un habitacle on trobar confort i, en conseqüència, perduts en un territori que sempre ens resulta estrany. Dit altrament: en el cas de l'ésser humà, la pregunta pel *qui* passa necessàriament per la pregunta per l'*on*.

Potser l'ésser humà no està referit a un territori concret perquè, en realitat, està preparat per a adaptar-se a qualsevol situació. Per dir-ho antropològicament: en el cas de l'ésser humà no hi ha medi ambient, sinó món. Llavors resultaria que l'ésser humà se sent perdut perquè busca el seu lloc on aquest no es troba. Caldria aprofundir, en aquest sentit, la distinció entre *lloc* i *espai*, *lugar* i *sitio*, *Ort* i *Stellung*... En el pensament clàssic, es distingia entre el lloc de cada cosa i l'espai.²⁴ L'espai es considera un "medi entre extrems", és a dir, allò que està "entre" els llocs de cada cosa.²⁵ L'espai és allò que separa una cosa d'una altra, allò que "*interposa*" una distància. En aquest sentit, podríem afirmar que la cultura és l'espai humà per excel·lència: gràcies a la cultura disposem de la possibilitat d'aproximar-nos els uns als altres ja que, en darrer terme, la funció principal de la cultura és afavorir el tracte entre els individus i els col·lectius. D'aquesta manera, l'intercanvi cultural és com organitzar espais, crear llocs i situar-hi les persones i els grups.

Si això és així, podem definir la cultura com un treball d'urbanització. L'ésser humà, per a poder habitar, necessita ordenar l'espai. Construir i habitar estan, doncs, respectivament posats en una relació de mitjans i fins. Però és evident que no tota construcció humana és reconeguda com un habitatge: els anomenats no-llocs (supermercats aeroports, autopistes, oficines bancàries...) no constitueixen mai una llar, sinó que es limiten a ser "*lloc de trànsit impersonal*". Això vol dir que el fet d'habitar humà excedeix l'activitat de construcció. És a dir, construir no és mai un simple instrument per a habitar sinó que construir ja és habitar. L'originalitat de l'espai de l'ésser humà (que va més enllà d'una visió funcionalista) fa que el fet d'habitar no sigui en cap cas quelcom separat i aliè a l'organització física o geomètrica de l'espai. Habitar no és una activitat entre altres (treballem, mengem, juguem, passegem..., habitem), sinó que té un sentit molt proper a ésser. Habitar és la forma de ser de l'ésser humà en el món. Habitar és la forma humana de viure. És a dir, en la cultura, allò que es construeix és, sobretot, la vida humana. El lloc de la persona no és pròpiament

²⁴ Aristòtil, Phys. 4, 212 a 20

²⁵ Aristòtil, Phys. 4, 211 b 7

l'espai que ocupa, sinó el lloc on construeix la seva vida. El lloc de l'ésser humà és el seu espai vital. No és un lloc físic, sinó allí on s'edifica la nostra manera de ser. Habitar es relaciona amb allò que els grecs anomenaven *ethos*, és a dir, el lloc adequat per a cada cosa: l'aigua és el lloc dels peixos, l'aire és el lloc de les aus, la cultura és el lloc de la persona. La cultura és l'àmbit que configurem amb la nostra vida: espai pràctic. És l'espai d'allò que fem "habitualment" (això significa, etimològicament, "*ethos*"), i per això esdevé familiar. Es el resultat d'un "cultiu", d'un tenir cura. La cultura és una tasca "ètica".

La cultura seria, doncs, la forma particular de l'ésser humà de situar-se davant de la realitat, la comprensió que elaborem del nostre trobar-nos-en-una-situació. Llavors podríem formular conceptualment la situació antropològica original que partim de la següent manera: l'ésser humà, quan neix, és un ésser completament desorientat, sense punts de referència fiables. Es troba llançat en un món que no ha escollit ni previst, on haurà d'emprendre la tasca de passar del caos al cosmos. Necessitem poder emplaçar-nos en el món (tan extens) i en la història (tan àmplia). Per això, totes les comunitats humanes han generat estructures de comprensió i orientació, és a dir, cosmovisions. I és que, en darrer terme, el nostre pas pels camins del món dependrà, en gran mesura, de l'acolliment que experimentem, de l'orientació que se'ns proporcioni. L'absència dels punts de referència que proporciona la cultura queda perfectament descrita per F. Nietzsche en la *Segona Consideració Intempestiva*: "*Sense l'atmosfera protectora d'una comunitat es cau en la malaltia de l'ànima moderna: un caòtic món interior, la relativitat de tot, el tedi, el cinisme, el desinterès, la pèrdua de base moral i l'aparició del sentiment de desesperació*".

Efectivament, la cultura és l'hàbitat natural on l'ésser humà és acollit i reconegut. La cultura permet l'agregació dels individus en el cos social, és un element imprescindible per a la construcció de la realitat comuna. La vida comunitària és l'àmbit privilegiat on s'efectua la transmissió; constitueix el marc a l'interior del qual es poden posar en pràctica les accions que instauren, enmig de la provisionalitat i novetat de la vida quotidiana, les praxis de dominació de la contingència. Malgrat la presència constant de la negativitat, la cultura integra de forma creadora i harmoniosa allò desconegut i temut, bo i eliminant o reduint la càrrega afectiva que paralitza i impedeix avançar.

La cultura promou la trobada cara a cara, permet passar del viure al costat de al conviure. La desaparició de la cultura ens deixaria completament abandonats, lluny de tota possibilitat de ser aco-

llits, a la intempèrie i sense cap mena d'aixopluc. Ens trobaríem desamparats i abocats a la despersonalització.

La cultura permet que la nostra vida sigui una trajectòria de desenvolupament que uneix el nostre passat i el futur. Gràcies a la cultura, la nostra existència és diàleg amb el temps: podem relacionar el *lloc de procedència* amb el *final de trajecte*, som capaços de recordar i d'anticipar. En definitiva, adquirim una biografia coherent que facilita viure més enllà de la pura instantaneïtat. La cultura proporciona les claus hermenèutiques que proporcionen el criteri per esbrinar qui som i què és la realitat.

Només a través de la inserció en una cultura concreta podem anar més enllà del pur saber coses, dominar la informació, disposar de les dades necessàries per orientar la pròpia vida, i podem accedir a la possibilitat d'assaborir la realitat, de tastar una vida amb sentit; és a dir, de dominar l'art de versionar, de readaptar, de rellegir, de reconstruir. En definitiva, capaços d'una vida realitzada.

Això vol dir que la cultura funciona a la manera de la cartografia. Cada cultura dibuixa les seves fronteres, delimita el territori ofert a l'experiència, de manera que el món sigui comprensible. Una cultura és un sistema simbòlic que proporciona un context de descripció per a accions particulars. Allò simbòlic confereix llegibilitat a l'acció. La cultura és com un diccionari o una gramàtica que ens permet donar sentit als fenòmens particulars. D'aquí que la pervivència d'una cultura depengui directament de la seva capacitat de promoure les experiències comunicatives i la seva transmissió. Els membres d'una cultura han d'explicar la seva història cultural tot aportant-hi la seva experiència viscuda, les seves capacitats de perfeccionament a un relat rebut a través d'una memòria viva que funciona com una cadena. La cultura ens converteix en ressò d'una determinada cosmovisió; deixa en nosaltres la seva empremta, de la mateixa manera que el terrissaire modela el fang. La cultura és el motllo que ens configura.

Abstract

This article is the result of a research carried out by a seminar at the Ramon Llull Blanquerna Chair, co-ordinated by Dr. Pere Segura. Throughout the text, three main categories (person, identity and environment) and their mutual implication are analysed. It is an interdisciplinary contribution to the idea of identity in a world that is moving towards globalisation.